

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Markó Miklós*
Cím: *A Falurossza 50 éves jubileumán*

Forrás: *Az Ujság*

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Tóth Ede

Idő

1925

Személy

A Falurossza 50 éves jubileumán.

Ismeretlen adatok Tóth Ede vándorszínész életéből.
Látogatás a putnoki szülőházában.

Gömör-Putnok, december hó.

Népszínműköltészetünknek legértékesebb gyöngyének, a «Falurosszának» most a napokban lesz az ötvenéves jubileuma, hogy Tóth Ede egykori vándorszínésznek a Nemzeti Színházban 1875. jan. 15-én a 100^a arany pályadíjat nyert színművét páratlan sikerrel adták elő.

A sorsnak véletlen játéka, hogy az egész életén nélkülöző vándorszínésznek sorsa minden tekintetben azonos volt a Tóth Edétől is vezéricsillagként tisztelt Petőfi Sándoréval.

A közeledő jubileum alkalmából e sorok írója Gömör-Putnokon felkereste néhai Tóth Ede egyetlen élő nővérét, a 83 éves öv. Fejes

Lászlónét, kinek elhalt férje ácsmester és híres toronyépítési vállalkozó volt s kenyéradója volt a «Falurossza» számos szereplőjének, közte Göndör Sándornak, ki valóságban nem szolgalegény, hanem eredetileg ácssegéd volt.

Putnokon a fiánál, Fejes László asztalosmesternél élő Tóth Terézia asszony, aki a család Kossuth Lajos főtucái 238. szám alatti régi emeleti kúriájában fogadott, tőle tudtam meg azon igen becses kortörténelmi adatokat, melyeket anakidején előttem Tóth Ede iskolatársa, néhai Baksay Dániel aggteleki református lelkész megerősített. A «Falurossza» törölmetszeti alakjai ezen adatok szerint a múlt században nem Felső-Borsodban éltek, mint a színlapon ez jelezve van, hanem valamennyien alsógömöri putnokiak voltak. Tóth Teréz asszony szerint öccse, Ede vézna, beteges külsejű, félős természetű ember volt, mint nővérenek említette, attól tartott, a «Falurossza»-nak színpadra vitt gömöri alakjai, amiért kifigurázta őket, megverik, és emiatt ő maga akaratából Felső-Borsod vidékét jelölte meg a darab színhelyétül.

Több feltett kérdésünkre a matróna mindenre emlékszik, nagynevű Ede öccse irodalmi működésére, ki 1855-ben Iglón járt iskolába, az első osztályt végezte az ottani evangélikus főgimnáziumban. Itt gyenge bizonyítványt kapott, miért is szigorú édesatyja Putnokon boltosinasnak adta egy vegyeskereskedésbe. Majd 1860-ban Pestre lovag Posner Károly Lajos papirkereskedésébe került Tóth Ede, ki magát Putnokon művelte, úgyszólván könyv nélkül tudta Petőfi Sándor verseit.

(Köt. v. füz.) (Old:

Gyakran megtörtént, munkaszünetben Posner papirraktárában egy nagyobb mennyiségű papirhalmazra felállva nagy lelkesedéssel szavalta el kedvenc költeményét, Petőfi «Örült»-jét. Tóth Ede, bár főnökei és kartársai műveltsége miatt kedvelték, ő maga-magát rossz kereskedőnek tartotta és bosszankodott, ha dicserték, 1862-ben hazament, s kijelentette édesatyám nagy bosszúságára, hogy tovább tanulni akar. Nagy szorgalommal Sárospatakon egyszerre három vizgát tett és ötödik osztályba iratkozott be, ezt elvégezte, atyám a segélyt beszüntette, öcsém nevelőnek ment a vasmegeyi lövői iskolához.

Itt sem volt nyugta, vándorszínésznek csapott fel. 1864-ben Rozsnyóra került, Kétszeri József társulatához, hol Lantos árnév alatt színlaposztó lett, ekkor atyám, mint országos csavargót Szegő rozsnyói polgármester utján katonának akarta besoroztatni, de szerencsére nem vált be. Körülbelül 8 évig, mint gyalogszínész az egész országot bejárta, több társulatnál, irodalmi képzettsége miatt, mint titkár működött. 1873-ban édesatyám halála után örökségét felvette s huzamosabb ideig Putnokon lakott, a már egyszer visszautasított «Falurossza»-t átdolgozva, híret vette, hogy a Nemzeti Színház pályázatot hirdetett népszínműre, amit 1874. aug. 16-án be is nyújtott. A 24 versenymű közül a Szigligeti Ede elnöklete alatt működő bizottság, Gyulai Pál, Vadnai Károly, Feleki Miklós és Szigeti József szótöbbséggel a «Falurossza»-nak ítélte szept. 30-án a 100 arany pályadíjat.

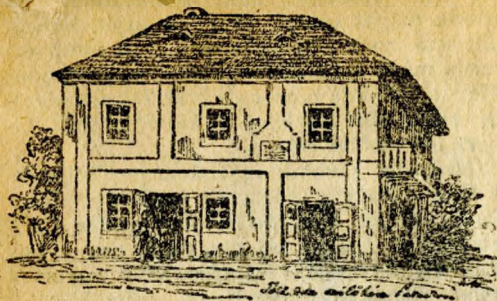
Nem érdektelen, hogy a «Falurossza»-nak a jeligés levele, nővére szerint ez volt: „Iskolába nem járatlak, olvasni nem tanítottak”. Tóth Ede 1874-ben Völgyi György jónévű tár-

... volt rimaszombatban, mikor Tóth Edének az öröndetes hírt Szabó György volt polgármester megmondotta, örömdében elájult a vékonydongájú vándorszínész, ki ezután az éppen akkor megnyílt új vasuti vonalon Pestre sietett fel a nagy pénzt felvenni.

Szigligeti megsajnálta az egyszerre az ismeretlenség homályából feltűnt színműrőt, azonnal alkalmazta a Nemzeti Színháznál jelmeztári felügyelőnek. Tóth Ede azután maga kérte föl földijét, a rimaszombati születésű Blaha Lujzát, ki eleinte semmi áron nem akarta elvállalni a Finom Rózsi szerepét, öt hétig ostromolta a Nemzeti Színház akkor is már igen ünnepezt művésznőjét, míg végre elvállalta Soldosné a Finom Rózsi menyecske szerepét azzal a feltétellel, hogy nem a gömöri eredeti nótákkal, hanem az Erkel Gyula karmester által összeállított nótákkal lép fel a «Falurossza»-ban.

Az első bemutatóelőadásnak 1875. január 15-én óriási sikere volt a régi Nemzeti Színházban, Tóth Edét, a boldog szerzőt homlokon csókolta a rimaszombati csalóány, kinek nagyszerű társai voltak Tamásy és Ujházi Ede, úgy hogy első évben 30-szor adták zsufolt házak előtt, az akkor még félig németnyelvű Budapesten.

Roppant érdekes dolog, hogy a putnoki származású Fáklya Sándor, a «Falurossza» szereplője, akit az ottani köznép a fekete, göndör, deli természetű Göndör Sándornak nevezett el, sose volt szolgalegény. Tóth Ede Göndör Fáklya Sándort, ki igen duhaj, nótás, garabonciás legény volt, 1873-ban ismerte meg egy különös alkalommal. Hétfői nap volt, Göndör Sándor vasárnapi borgózsós éjszaka után reggel munkába állott Tóth Ede sógoránál, mikor az még a zsindeyes fedetű putnoki várkastélyt reperálta. Göndör nótás kedvében volt. Cene primás bátyját, Adust, a cimbalmost hozatta ki a várkertbe és munkaközben gyönyörű bariton hangon énekelte a

«Sajó kutyám, jaj, de mélyen aluszol» című népdalt. Adus cimbalmos hangszerét, miután 1873-ban a cimbalmoknak se srófos lába, se pedálja nem volt, Göndör zsindelyezés közben ráparancsolt a cimbalomhordó Csontos Misura, feküdjön hasra, ezt a jelenetet azután Tóth Ede látta s megörökítette a «Falurosz-szá»-ban. Göndör Sándor nótás alakja a 80-as évek elején eltűnt, *Amerikába vándorolt ki.*

Párját, *Finom Rózsit* eredetileg *Schneider Fáninak* hívták. Anyja varróné volt, putnoki házaknál előregedve, ajánlgatta csinos, magas termetű leányát, ilyen finom, olyan finom leányát. Így maradt rajta a név, de a büszke varrólány nem állt Putnokon munkába, hanem a szomszédos egyik keleméri kastélyban első szobaleány lett, mikor megtudta, hogy az ő alakja lett a «Faluroszsa» Finom Rózsija. Később az uradalmi ispánnak felesége lett. A darab másik főszereplője a gömöri Felsőbathi molnárnak árva Tercsije volt, ki azután, mint 12 éves kizilány néhai Bornemissza László alispánnál szolgált, innen ment férjhez egy molnárlegényhez.

Gonosz Pista fiatalabb éveiben a borsodi-ózdai, akkor még Sturman-féle vasgyárban volt baktek, de viselt dolgai miatt távoznia kellett és a híres putnoki szőlőhegy minden hájjal megkent éjjeli őre lett, a 90-es évek elején halt el.

Feledi Gáspár hasonló nevű falusi földművelő, eredetileg Putnokon vincellér volt sokáig a Nelmer Mátyás szöggyáros, most már elpusztult szőlőjében.

A darabnak meg nem nevezett megyei csendbiztos tipikus alakja a rozsnói járás csendbiztosa, Csetneken lakó Somogyi Károly volt. Ugyancsak a névleg meg nem nevezett Makkhetes korcsmáros alakját az aggteleki Schwarcz Mózsai csaplárosról vette, ki a 90-es évek elején Miskolcra költözött.

Tóth Ede alig ötnegyed évig élvezte a Nemzeti Színháznál elnyert állását, ez alatt is tovább pályázva, a 1875 nov. 20-án 29 versenyző közül 100 arany pályadíjat nyert a „*Tolonc*” című népszínművel. 1875-ben átdolgozta a „*Kintornás család*” című népszínművét, melyet 1876. január 27-én adtak elő a Népszínházban. Sajnos, a szintén diadalmas „*Tolonc*” című népszínművét, mely 1876 május 26-án került előadásra, már nem élhette meg, miután Tóth Ede a sok nélkülözéstől tüdővérszt kapott és Budapesten 1876-ban febr. 26-án meghalt. *A kerepesi temetőben temették el, ahol sirját nehezen találjuk meg egy elvadult parcellában.*

MARKÓ MIKLÓS.